

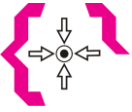
**Studijní opora k předmětu
kombinované formy studia**

PENOLOGIE A POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE

obor

**Sociální pedagogika se zaměřením na
výchovnou práci v etopedických zařízeních**

Význam ikon v textu

Cíle

na počátku každé kapitoly konkretizují výukový cíl kapitoly.

Pojmy k zapamatování

jsou soupisem důležitých pojmů a hlavních bodů, které by student při studiu tématu neměl opomenout.

Poznámka

obsahuje doplňující, upřesňující nebo méně důležité informace.

Kontrolní otázky

umožňují studentovi ověřit porozumění textu a osvojení problematiky.

Souhrn

představuje shrnutí tématu.

Literatura

je soupisem zdrojů použitých v kapitole a slouží také pro doplnění a rozšíření poznatků.

ZÁKLADNÍ INFORMACE O PŘEDMĚTU

Anotace předmětu

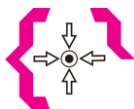
Předmět seznamuje studenty se základními pojmy vědního oboru penologie, s teorií a historií trestu a trestání, legislativním zakotvením zacházení s odsouzenými osobami ve výkonu trestu odnětí svobody. Charakterizuje vězeňská zařízení a jejich profilaci, Vězeňskou službu České republiky a její strukturu. Dílčí témata věnují pozornost právům a povinnostem odsouzených a obviněných. Nedílnou součástí jsou programy zacházení, dílčí témata informují o diferencovaném zacházení s některými skupinami vězňů, o působení negativních vlivů ve vězeňském prostředí a reintegraci do společnosti. Závěr tvoří tematika postpenitenciární péče a využívání alternativních trestů.

Obsah předmětu je rozčleněn do 18 studijních celků, z nichž každý obsahuje podrobnější osnovu a dle potřeby odkaz na konkrétní zdroj ke studiu.

Tato studijní opora nenahrazuje studentovi učebnici či studijní text, přináší mu však základní orientaci v předmětu a v probíraných tématech, odkazuje na literaturu a další zdroje nezbytné při studiu předmětu

Osnova předmětu

1. Vstup do předmětu a vymezení penologie jako vědního oboru
2. Historie trestu a trestání na našem území
3. Penologické systémy
4. Pojetí trestu a trestání
5. Právní úprava trestu a výchozí dokumenty
6. Vězeňská služba české republiky
7. Výkon vazby
8. Výkon trestu odnětí svobody
9. Výkon zabezpečovací detence
10. Typy věznic a jejich charakteristika
11. Penitenciární výchovné postupy a programy zacházení
12. Specifické skupiny odsouzených
13. Psychické a sociální důsledky výkonu trestu odnětí svobody
14. Postpenitenciární péče
15. Alternativní tresty

Cíle předmětu

Cílem předmětu je získání uceleného pohledu na výkon trestu odnětí svobody, zejména z penitenciárního pohledu, pochopení problémů při naplňování resocializačních cílů a hledání účinných metod k zefektivnění účinnosti výkonu trestu, event. dalších forem sociálně právní ochrany. Záměrem studia je rovněž vzhled do zacházení s diferencovanými kategoriemi delikventů, přiblížení negativních vlivů věznění a získání informací o postpenitenciární péči.

Literatura

Základní literatura:

- ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 244 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-138-0.
- RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5.
- RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.

Základní legislativa a dokumenty (v platném znění):

- Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky.
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.
- Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.
- Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby.
- Vyhláška č. 109/1993 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby.
- Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- Webové stránky Vězeňské služby ČR: <http://www.vscr.cz/>

Rozšiřující literatura a zdroje:

- *České vězeňství*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 1992-. ISSN 1213-9297. Dostupné také z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/ke-stazeni-112/ceske-vezenstvi-1223>.
- FARRINGTON, Karen. *Svět za mřížemi: šokující pohled do skrytého světa zločinu a trestu, plného korupce, sadistických trestů, obchodů s drogami a vražd vězňů*. [Libeznice]: Víkend, 2009. 208 s. ISBN 978-80-7433-009-4.
- FISCHER, Slavomil. *Etopedie v penitenciární praxi*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. 183 s. Acta Universitatis Purkynianae; 123. Studia paedagogica. ISBN 80-7044-772-9.
- FRANCEK, Jindřich a Leopold WOHLISCHLAGER. *Zločin a trest v českých dějinách*. 3. vyd. Praha: Rybka Publishers, 2002. 543 s. ISBN 80-86182-68-1.
- HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2., dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. 183 s. Studia VŠERS; 12. ISBN 80-86708-30-6.
- HENDRYCH, Igor. *Vybrané kapitoly z penologie*. Vyd. 1. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2010. 73 s. ISBN 978-80-7248-574-1.
- MAŘÁDEK, Vladimír. *Výkladový slovník penologie*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2003. 142 s. ISBN 80-7042-256-4.
- SCHEINOST, Miroslav et al. *Kriminalita očima kriminologů*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. 238 s. ISBN 978-80-7338-096-0.

- SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání.* Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 57 s. ISBN 978-80-7372-203-6.
- SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. II. díl, Teorie a praxe zacházení s vězňnými.* Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3.
- SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. III. díl, Negativní jevy ve vězení.* Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 69 s. ISBN 978-80-7372-205-0.
- UHLÍK, Jan. *Historie věznění a vězeňství v Čechách: osudy významných vězných osobností, prožité ve významných dobách zemí českých, viděné se zřetelem k vývoji českého vězeňství.* Stráž pod Ralskem: Institut vzdělávání Vězeňské služby v ČR, 2006. 319 s. ISBN 80-239-9417-4.

Poznámka

Další literatura nebo odkazy na zdroje jsou uváděny u jednotlivých témat.

Požadavky na ukončení předmětu

- **Zápočet:** vypracování seminární práce v rozsahu 5 stran z penologické nebo související problematiky (konkrétní požadavky upřesní přednášející v úvodu předmětu).
- **Zkouška:** vykonání ústní zkoušky s písemnou přípravou, individuální posouzení textu a použité literatury (konkrétní požadavky upřesní přednášející v úvodu předmětu).

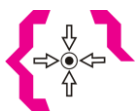
Poznámka

Podrobnosti k předmětu, literatuře a požadavcích upřesní vyučující na začátku příslušného semestru.

Obsah

1	VYMEZENÍ PENOLOGIE JAKO VĚDNÍHO OBORU	7
2	HISTORIE TRESTU A TRESTÁNÍ NA NAŠEM ÚZEMÍ.....	10
3	PENOLOGICKÉ SYSTÉMY	14
4	POJETÍ TRESTU A TRESTÁNÍ.....	16
5	PRÁVNÍ ÚPRAVA TRESTU A VÝCHOZÍ DOKUMENTY	19
6	VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY	23
7	VÝKON VAZBY.....	26
8	VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	29
9	VÝKON ZABEZPEČOVACÍ DETENCE	32
10	TYPY VĚZNIC A JEJICH CHARAKTERISTIKA	34
11	PENITENCIÁRNÍ VÝCHOVNÉ POSTUPY A PROGRAMY ZACHÁZENÍ.....	38
12	SPECIFICKÉ SKUPINY ODSOUZENÝCH	40
13	PSYCHICKÉ A SOCIÁLNÍ DŮSLEDKY VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY.....	43
14	POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE	45
15	ALTERNATIVNÍ TRESTY	47

1 VYMEZENÍ PENOLOGIE JAKO VĚDNÍHO OBORU

Cíle

Seznámit studenty s obsahem předmětu v širších souvislostech, s požadavky na studium a zakončení předmětu, se základní a doporučenou literaturou a objasnit odbornou terminologii. Cílem bloku je také vymezit penologii jako vědní obor a vztah penologie k jiným vědním disciplínám.

Pojmy k osvojení

- Penologie jako vědní obor
- Penologie v užším a širším vymezení
- Penitenciární a postpenitenciární fáze/péče
- Pojetí penologie
- Předmět penologie
- Vztah penologie k jiným disciplínám
- Vývoj penologie
- Kriminologie
- Etopedie
- Penologické školy

Poznámka

Penologie se nezaměřuje pouze na trest odnětí svobody, ale hledá alternativy k uvěznění, které přináší pachatel i celé společnosti mnoho pozitiv (více v navazujícím předmětu). Na negativní důsledky uvěznění upozorňoval již Novotný (1969, s. 142) ve své publikaci O trestu a vězeňství (studie byla v našem prostředí a v tehdejší době průkopnická):

„Při výkonu trestu odnětí svobody prvořadě nebezpečí představují škodlivé vlivy ze strany ostatních spoluvězňů, kterým je vězeň vystaven doslova ve dne v noci. O tom, co je správné a co není, začíná rozhodovat společenství odsouzených. Donucení, které je jedním z hlavních prostředků vězeňských zařízení, může vést k otrlosti, otupělosti, lhostejnosti, pokrytectví, lži, podvodu a podlézavosti. Umělý zásah do života odsouzeného, kterým je trest odnětí svobody, přetrvává sice často svazky společensky škodlivé, ale často narušuje i svazky sociálně užitečné, rozbíjí rodiny, vede k rozvodům a porušuje i jiné pozitivní citové vztahy, čímž vytváří nemalé

překážky resocializaci odsouzeného. Chceme naučit odsouzeného žít normálním životem, ale musíme mu podmínky normálního života vzít. Tak ovšem vzniká nová možnost vzniku nových deformací.

Abnormální podmínky života ve vězeňském zařízení jsou příznivé pro vznik homosexuálních návyků. Umělé klima ve vězeňském zařízení může stupňovat pocity méněcennosti vzniklé trestním stíháním, může deprimovat a vést ke stavům apatie. Může vést k narušení volných vlastností, neboť bereme ve značné míře svobodu rozhodování tomu, koho chceme naučit, aby se v budoucnu rozhodoval správně. Pobyt odsouzeného ve vězeňském zařízení může vést i k vytvoření dalších překážek jeho resocializace (např. tetování odsouzeného apod.). Těžko si ovšem představit vězeňské zařízení, v němž by odsouzení žili po všech stránkách v normálních životních podmínkách. Každý trest představuje umělý zásah do života odsouzeného a to tím spíše musí být takovým zásahem nepodmíněný trest odnětí svobody.

Tak však vzniká situace, že máme naučit správně užívat svobody někoho, komu tuto svobodu bereme. Bez řešení těchto rozporů není možno mluvit o výchovném významu nepodmíněných trestů odnětí svobody.“

Kontrolní otázky

1. Uveďte definici penologie.
2. Charakterizujte předmět penologie.
3. Co zahrnuje penologie v širším a užším slova smyslu?
4. Objasněte vztah penologie k dalším vědním oborům.
5. Jaký je vztah mezi penologií a kriminologií?

Souhrn

Penologie je věda o trestu a trestání. V užším slova smyslu se zabývá výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody, v širším pojetí zahrnuje například i alternativní tresty. Samotný vědní obor penologie je poměrně mladý a vychází z poznatků kriminologie, kriminalistiky, sociální psychologie, subjektivní (osobnostní) psychologie a forenzní psychiatrie. Předmětem zkoumání penologie jsou metody zacházení s pachateli trestné činnosti, které vedou k jeho nápravě, reintegraci a resocializaci. Na závěr kapitoly byly představeny tři penologické školy – klasická, neoklasická a pozitivistická.

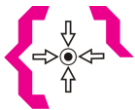

Literatura

- ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vlasta MAKARIUSOVÁ. *Úvod do penologie*. Praha: Sociálně - právní institut, 1997. 113 s.

- RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I.* 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5.
- SCHEINOST, Miroslav et al. *Kriminalita očima kriminologů.* 1. vyd. Praha: IKSP, 2010. 238 s. ISBN 978-80-7338-096-0.

2 HISTORIE TRESTU A TRESTÁNÍ NA NAŠEM ÚZEMÍ

Cíle

Poukázat na vývoj ukládání trestů a trestání, seznámit studenty s historií věznění a přístupu k provinilcům v různých etapách na území našeho státu. Blok se zaměřuje na konkrétní historické mezníky, které vyučující považuje při studiu předmětu za důležité.

Pojmy k zapamatování

- Psanec
- Ordály
- Marie Terezie
- Josef II.
- Všeobecný zákoník o zločinech a trestech
- František Josef Řezáč
- Emil Lány
- Sbor uniformované vězeňské stráže
- Sbor nápravné výchovy
- Výzkumný ústav penologický
- Jiří Čepelák
- Transformace a humanizace vězeňství
- Evropská vězeňská pravidla
- Vězeňská služba České republiky

Poznámka

Studenti by měli shlédnout dokument Leopoldovská vzpoura 1990 z cyklu Největší kriminální případy Slovenska.

Poznámka

Historie Věznice Pardubice

„V roce 1854 vstoupil v platnost takřka univerzálně použitelný zákon č. 96 říšského zákoníku, který legalizoval policejní dohled nad živly, vyhýbajícími se práci a živícími

se žebrotou, nebo oddávajícími se potulce. Avšak teprve třicet let poté konečně vyšel zákon č. 89 říšského zákoníku, uzákoňující existenci donucovacích pracoven. Zároveň se tehdy začalo s projektováním značně rozsáhlé donucovací pracovny, neboť pražská již svou kapacitou nestačila.

Zbudování zemské donucovací pracovny pro 400 tzv. káránců bylo odsouhlaseno na zasedání českého sněmu dne 5. ledna 1888 a stavba začala již následujícího roku. O stavbě na Židově, na Bílém předměstí, probíhající v letech 1889 až 1891, se často psalo v místních novinách. Stavba byla dokončena 1. listopadu 1891, kdy do ní bylo umístěno prvních dvacet káránců. Ti měli, po dosažení plného početního stavu, pečovat o 62 hektarů vlastních i pronajatých polí a zahrad. Dalších 160 mělo pracovat v tkalcovně a kolem 70 pak při výrobě sáčků. Ostatní pracovali v dílně truhlářské, natěračské, obuvnické a ve výrobě kotlů. Z tehdejších 13 budov dodnes tři slouží svému účelu (dvě z nich jako ubytovny odsouzených).

V donucovací pracovně se soustřeďovali nejen právě propuštění vězni, ale i znovu zadržení bývalí vězni. Především šlo o ty, u nichž nebylo možné po propuštění hned očekávat, že se budou nadále živit řádnou prací, nebo se u nich mohou znovu projevit sklony k násilnostem. Záměrem pobytu v nápravném zařízení bylo propuštění lidí natolik ovlivněných, aby si zvykli a byli sami schopni živit se poctivou prací a žít trvale řádným životem.

Pro pražskou a pardubickou zemskou donucovací pracovnu byl vydán roku 1891 společný domácí řád. Podle něho výdělek z práce káránců náležel zemskému fondu na uhrazení výloh, spojených s udržováním pracovny. Mohli však k udržení zájmu o výdělek obdržet pracovní prémie ve výši 20 až 30 procent ze svého výdělku. Z takto získané částky mohli část peněz odeslat rodině nebo je využít k nákupu dovolených požitků, mezi něž patřilo například pečivo, slanina, sýr, pepř a sůl, cukr, uzenky, ovoce, vejce a mléko. Kouření a sbírání nedopalků nebylo dovoleno; šňupání tabáku mohl povolit jen lékař.

Přísného režimu a disciplinárních trestů za nedodržení domácího řádu se mnozí delikventi, předávaní z věznic do pracovny, obávali více než samotného pobytu ve věznici. Proto se snažili bývalí vězni po odpykání trestu, přidělení poté ještě do donucovacích pracoven, oddálit svůj nástup skutečnou nebo záměrně způsobenou změnou zdravotního stavu. Často si například úmyslně vyvolávali kožní vyrážky nebo oční choroby.

Na přelomu 19. a 20. století se konečně více začaly prosazovat snahy o humánnější způsoby převýchovy káránců, jímž začaly být povolovány různé úlevy a dříve zakazované věci, např. požívatin, pochutin, obyčejné věci denní potřeby apod. Zvýšila se finanční částka na jejich stravování, byl zrušen zákaz kouření, zlepšila se lékařská péče, měli vyhrazen čas ke vzdělávání, mohli číst knihy a sportovat. V té době se začal v donucovací pracovně zvyšovat podíl těch, kteří byli odsouzeni za provozování hazardních her a vykrádání trezorů.

Tato donucovací pracovna byla vyhrazena výhradně pro nápravu provinivších se mužů. Jen pro zajímavost dne 30. dubna 1930 dosahoval jejich počet 336. Staralo se o ně pět úředníků a 49 dozorců.

Úspěšně se prosazující výchovný režim byl po násilné okupaci ČSR německými vojsky zcela rozvrácen. Počínaje dnem 23. 10. 1943 byl v Pardubicích zřízen pracovní výchovný tábor, v němž byli shromažďováni ti, kteří se vyhýbali nasazení nebo uprchli z nuceného pracovního nasazení v Německu. Prostory tábora byly natolik rozsáhlé, že v něm byl dále zřízen i sběrný tábor, kterým jen v době od 1. 1. 1944 do 31. 1. 1945 prošlo 1431 lidí před transportem do koncentračních táborů. Kdo

ví, zda dosud žijí přímí pamětníci, kteří prošli úřadovnou pardubického gestapa, rovněž zřízenou v prostoru bývalé donucovací pracovny.

V květnových dnech roku 1945 se pracovna začala plnit především zrádci našeho národa a Němci. Tak vznikl internační tábor pro odsun Němců a internaci kolaborantů, posléze odsouzených podle retribučního dekretu prezidenta republiky. Mimoto sem byla dočasně přemístěna část nemocných vězňů z valdické trestnice.

Bohužel návrat k slibně započatému vývoji vězeňství během první republiky zcela znemožnily na čtyřicet let události po roce 1948, od 1. 5. 1949 převzalo prostory pardubické věznice ministerstvo národní bezpečnosti.

Dne 1. 8. 1950 vstoupil v platnost nový trestní zákon. Z donucovací pracovny se tak stal zvláštní útvar nápravných zařízení. Počínaje březnem 1952 podstoupily v pardubické věznici trest odnětí svobody nejen ženy, které se dopustily kriminálních činů, ale i odsouzené Státním soudem za své politické postoje proti totalitnímu komunistickému režimu.

Až do vyhlášení amnestie prezidenta republiky v roce 1990 byly v objektu tehdejšího nápravně výchovného ústavu umístěny odsouzené ženy zařazené převážně do II. nápravně výchovné skupiny a částečně i odsouzené ženy zařazené do I. nápravně výchovné skupiny. Součástí komplexu byl i ústav pro výkon trestu odnětí svobody mladistvých dívek a po určitou dobu také pobočka pro místní výkon trestu odnětí svobody odsouzených mužů zařazených do I. nápravně výchovné skupiny, kteří zde vykonávali údržbářské a stavební práce.

Od roku 1990 věznice sloužila pro výkon trestu odnětí svobody odsouzených žen všech tří nápravně výchovných skupin, mladistvých odsouzených žen, odsouzených mužů zařazených pro výkon trestu do I. nápravně výchovné skupiny. Mimo těchto kategorií odsouzených zde bylo zřízeno i oddělení pro výkon vazby žen z východočeského regionu.

Od roku 1994 v souladu s novelizací Zákona o výkonu trestu Věznice Pardubice zabezpečovala výkon trestu odnětí svobody odsouzených žen, mladistvých žen, zařazených do všech 4 typů věznic (A dohled, B dozor, C ostraha, D zvýšená ostraha), odsouzených mužů v typu věznice s dozorem a současně zde byl až do roku 2002 zabezpečován výkon vazby obviněných žen ze spádových okresů. V rámci jednotlivých typů věznic zde byla zřízena i specializovaná oddělení: oddělení s poruchou duševní a poruchou chování a oddělení odsouzených trvale pracovně nezařaditelných.

V roce 1998 došlo k vymístění odsouzených žen v typu věznice s dohledem a v souvislosti se zprovozněním Věznice ve Světlé nad Sázavou došlo postupně k vymístění všech odsouzených žen z Věznice Pardubice k dalšímu výkonu trestu odnětí svobody a to do vedle již zmíněné Věznice Světlá nad Sázavou do Věznice Opava a Vazební věznice Prahy Ruzyně do zvláštního oddělení v Řepích.

Dne 6. 5. 2004 opustila v 10.04 hodin věznici poslední odsouzená žena a věznice se stala ryze mužskou věznicí, která zabezpečuje standardní výkon trestu odnětí svobody pro odsouzené muže v typu věznice s dozorem a ostrahou a dále výkon trestu odnětí svobody ve specializovaných odděleních pro odsouzené muže trvale pracovně nezařaditelné v typu věznice s dozorem a ostrahou“ (Historie pardubické věznice, Vscr.cz). V posledních letech zde bylo zřízeno i oddělení pro mladistvé odsouzené.

Kontrolní otázky

1. Jmenujte zásadní mezníky ve vývoji ukládání trestů a trestání v Českých zemích a v ČR.
2. Charakterizujte vývoj vězeňství na našem území po roce 1918.
3. Co byl ordál? Kdy se užíval a v jakých formách?
4. Kdo byl F. J. Řezáč, E. Lány a J. Čepelák?
5. Jak probíhala transformace českého vězeňství po roce 1989? (Uveďte na příkladu historie pardubické věznice.)

Souhrn

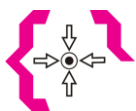
V tomto bloku bylo představeno české vězeňství od svých počátků (datovány do 10. století našeho letopočtu) až do konce 20. století. S vývojem doby se názory na trest a trestání humanizovaly. V průběhu dějin nahlížíme na trest jako na odplatu – izolaci – odstrašení – nápravu.

Literatura

- RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I.* 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5.
- UHLÍK, Jan. *Historie věznění a vězeňství v Čechách: osudy významných vězněných osobností, prožité ve významných dobách zemí českých, viděné se zřetelem k vývoji českého vězeňství.* Stráž pod Ralskem: Institut vzdělávání Vězeňské služby v ČR, 2006. 319 s. ISBN 80-239-9417-4.

3 PENOLOGICKÉ SYSTÉMY

Cíle

Vymezit penologický systém a charakterizovat čtyři základní penologické systémy – pensylvánský systém, auburnský systém, smíšený klasifikační systém a progresivní systémy.

Pojmy k osvojení

- Penologické systémy
- Pensylvánský systém
- Auburnský systém
- Smíšený klasifikační systém
- Progresivní systémy

Poznámka

„Existuje prohlášení, které v roce 1831 učinil politický myslitel a historik Alexis de Tocqueville (1805 až 1859): V Auburnu se všechno odehrává v nejhlubším tichu, kde v celé věznici není slyšet zhola nic kromě kroků těch, kteří procházejí, nebo zvuků, jež se ozývají z dílen. Když se ale den chýlí ke konci a vězni odpočívají na celách, stává se ticho uprostřed rozlehlých zdí tichem smrti. Často jsme večer procházeli těmi monotónními, němými chodbami, kde neustále hoří lampa, a cítili jsme se jako v katakombách. Byly zde tisíce živých bytostí, a přece to byla pustá samota“ (Farrington, 2009, s. 29).

Kontrolní otázky

1. Vysvětlete pojem „penologický systém“.
2. Kdy vznikaly penologické systémy?
3. Popište jednotlivé systémy.

4. Využívají se prvky silent či separate systému i v současné době (v zahraničí i v České republice)?
5. Který z uvedených systémů připravoval odsouzeného na život po propuštění? A jakým způsobem?

Souhrn

Penologický systém je souhrn zásad, postupů, podle nichž je vykonáván trest odnětí svobody a zároveň se snaží o co nejlepší nápravu odsouzeného. Penologické systémy vznikaly v 18. a 19. století a rozlišujeme čtyři základní: v USA vznikly pensylvánský systém a auburnský systém, v Evropě pak smíšený klasifikační systém a progresivní systémy.

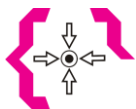
Studenti si vyhledají podrobnější informace variací v současných systémech vězeňství u nás i v zahraničí (např. supermaxy).

Literatura

- ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 244 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-138-0.
- FARRINGTON, Karen. *Svět za mřížemi: šokující pohled do skrytého světa zločinu a trestu, plného korupce, sadistických trestů, obchodů s drogami a vražd vězňů*. [Líbeznice]: Víkend, 2009. 208 s. ISBN 978-80-7433-009-4.
- RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5.

4 POJETÍ TRESTU A TRESTÁNÍ

Cíle

Přiblížit studentům koncepcí účelu výkonu trestu podle vývoje společnosti a rozličné funkce výkonu trestu odnětí svobody v dnešní době. Cílem bloku je orientace v legislativě vztahující se k výkonu trestu odnětí svobody a osvojení si hlavních principů výkonu trestu odnětí svobody a zásad zacházení s odsouzenými osobami.

Pojmy k zapamatování

- Absolutní, relativní a smíšená (slučovací) teorie
- Funkce trestu
- Zásady výkonu trestu odnětí svobody

Poznámka

Účelem trestu a trestání se zabývá také kriminologie. Karabec (In Scheinost, 2010, s. 36-37) ve studii Institutu pro kriminologii a sociální prevenci „Kriminologie očima kriminologů“ uvádí:

„Trest je historicky spjat s kriminalitou v tom smyslu, že vždy tvořil přirozenou reakci na spáchaný čin. Toto sepětí „zločinu a trestu“ našlo své známé vyjádření i v literatuře (F.M.Dostojevskij) a všeobecně je chápáno jako něco správného a samozřejmého, ať už si pod pojmem trest představujeme odplatu, odstrašení, pomstu, újmu pro pachatele, ochranu společnosti, zadostiučinění pro oběť, prostředek k nápravě nebo k vykoupení viny, či cokoliv jiného.

Otázky účelu trestu a trestání a odpovědi na ně představovaly také zlomové etapy ve vývoji kriminologického myšlení. Připomeňme poselství, které nám předal právník Cesare Beccaria (1738-1794) ve své stěžejní studii z roku 1764 O zločinech a trestech, když poukazyval na drastické vyšetřovací metody a krutý sankční systém. K jeho osvíceneckým myšlenkám o humanistickém pojetí trestní justice se dodnes hlásí kriminologie jako k základu své trvalé orientace na zajištění lidských práv a spravedlnosti v trestním procesu a při výkonu soudem uložených trestů. V jeho době tak radikální a možno říci utopické požadavky se dnes ve většině zemí postupně naplňují. K tomu významně přispívá i kriminologie jako vědní obor, který je schopen svými teoretickými argumenty i poznatky získanými z empirických výzkumů přesvědčit veřejnost, zákonodárce a výkonnou moc o potřebě žádoucí trestní a sankční politiky...

Současná kriminologie si je vědoma dlouhého historického vývoje názorů na účel trestu a trestání a je si vědoma i podmíněnosti trestní a sankční politiky celkovým

civilizačním, kulturním, hospodářským a politickým vývojem společnosti. Rovněž rozvoj dalších vědních oborů jako je sociologie, psychologie, filosofie a samozřejmě i trestně právních věd, včetně penologie a viktimologie, přinesl mnoho nových poznatků a názorů pokud jde o druhy soudních sankcí, jejich ukládání a jejich výkon. Stěžejní otázky se týkají zejména přísnosti a druhů ukládaných trestů. Historické zkušenosti nás přesvědčují, že tvrdé a kruté způsoby trestání, například ve středověku, uspokojovaly snad veřejnost, ale rozhodně nevedly ke snížení zločinnosti. Ani tak lapidárně odstrašující formy trestání, jako bylo vystavení odsouzeného na pranýři nebo ponechání těla oběšeného zločince pro výstrahu na šibenici neměly, vyjádřeno současnou terminologií, generálně preventivní účinek. Absolutní trest, tedy trest smrti, byl po staletí chápán jako zcela běžný prostředek k trestání zločinců, takže bylo třeba vymýšlet různé kvalifikované způsoby jeho výkonu, aby bylo možno nějak diferencovat vzhledem k závažnosti spáchaného činu nebo k osobě pachatele. Všechny tyto kvalifikované způsoby trestu smrti spočívaly v podstatě na gradaci utrpení a ponížení, které bylo možno odsouzenému způsobit před ukončením jeho života. Krutost a rafinovanost při popravách často neznala mezí.“

Kontrolní otázky

1. Definujte účel výkonu trestu.
2. Vysvětlete smíšenou (slučovací) teorii účelu trestu.
3. Objasněte funkce trestu.
4. Jaké jsou hlavní zásady trestu odnětí svobody (dvě pojetí)?
5. V jakých dokumentech (legislativních i dalších) najdeme zásady výkonu trestu?

Souhrn

Účelem výkonu trestu odnětí svobody je zacházení s odsouzeným, které směřuje k tomu, aby se odsouzený po propuštění začlenil zpět do společnosti. Teorie účelu trestu jsou rozděleny podle podstaty a historie vývoje na absolutní, relativní a smíšenou (slučovací) teorii. Výkon trestu plní také různé funkce (odplatná, regulativní, preventivní, restorativní, výchovná, morální, represivní).

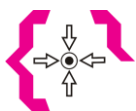
Zásady výkonu trestu jsou charakterizovány v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody. U vězněných osob odsouzených k doživotnímu či dlouhodobému trestu odnětí svobody se uplatňují všeobecné zásady/principy výkonu trestu dle doporučení Rady Evropy.

Literatura

- BAJCURA, Lubomír. *Práva vězně: od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999. 158 s. Právo pro každého. ISBN 80-7169-555-6.
- Doporučení Rec (2003) 23. *České vězeňství*. 2004, roč. 11, č. 1, 14-17. ISSN 1213-9297.
- RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5.
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

5 PRÁVNÍ ÚPRAVA TRESTU A VÝCHOZÍ DOKUMENTY

Cíle

Přiblížit studentům legislativu a další dokumenty, které se vztahují k vězeňství, výkonu trestu odnětí svobody (ale i výkonu vazby a výkonu zabezpečovací detence). Seznámit s Evropskými vězeňskými pravidly a Konceptí rozvoje českého vězeňství do roku 2015.

Pojmy k zapamatování

- Jednotlivé legislativní a další dokumenty
- Evropská vězeňská pravidla
- Koncepte rozvoje českého vězeňství do roku 2015

Poznámka

Studenti si vyhledají a prostudují všechny uvedené legislativní dokumenty v rámci samostudia, ke zkoušce bude vyžadována detailní znalost Evropských vězeňských pravidel a Koncepte rozvoje českého vězeňství do roku 2015.

Poznámka

Každá věznice má vlastní vnitřní řád, se kterým jsou odsouzení detailně seznámeni. Obsah je jednotný pro všechny věznice; obsahuje pravidla výkonu trestu k zabezpečení pořádku, práva a povinnosti odsouzených, denní rozvrh chodu věznice a způsoby zacházení s odsouzenými.

*Ve vnitřním řádu věznice najdeme také popis specializovaných oddělení, která se v konkrétní věznici nachází. Ve **Věznici Pardubice** je mimo jiné i specializované oddělení pro trvale pracovní nezařaditelné. Časový rozvrh pro odsouzené TPN v typu věznice s ostrahou byl v roce 2009 následující (Vnitřní řád věznice pro odsouzené muže zařazené k výkonu trestu do věznice s dozorem a ostrahou, 2009, s. 24):*

Pondělí – pátek

06.00 *budíček*
06.00 – 06.30 *osobní hygiena, úklid*
06.30 – 06.50 *snídaně*
07.00 *prověrka početního stavu*
07.30 – 08.15 *úklid ubytovny, úklid osobních věcí*
08.15 – 10.15 *osobní volno*
10.30 – 11.00 *oběd*
11.00 – 13.00 *osobní volno, aktivity programů zacházení*
13.00 – 15.30 *osobní volno*
13.00 – 14.00 *vycházka (TPN)*
15.30 – 16.30 *osobní volno, aktivity programů zacházení*
16.30 – 17.00 *večeře*
17.00 – 18.00 *koupání odsouzených*
17.00 – 19.00 *osobní volno, aktivity programů zacházení*
19.00 *prověrka početního stavu*
19.30 – 20.30 *úklid ubytovny, osobní volno, osobní hygiena*
20.45 *večerka (pátek ve 22.45 hod.)*

Sobota, neděle, svátky

06.45 *budíček*
06.45 – 07.00 *osobní hygiena, úklid ubytovny*
07.00 *prověrka početního stavu*
07.30 – 08.00 *snídaně*
08.00 – 08.30 *úklid ubytovny (neděle, svátky)*
08.30 – 10.15 *generální úklid (sobota)*
08.30 – 10.15 *osobní volno, aktivity PZ (neděle svátky)*
10.30 – 11.00 *oběd*
11.00 – 14.00 *osobní volno, aktivity programů zacházení*
14.00 – 15.00 *vycházka (TPN)*
16.30 – 16.45 *večeře*
17.00 – 18.00 *koupání odsouzených*
14.00 – 18.00 *osobní volno, aktivity programů zacházení*
18.00 – 18.30 *úklid ubytovny*
19.00 *prověrka početního stavu*
19.15 – 22.30 *osobní volno, osobní hygiena, úklid ubytovny*
22.45 *večerka (neděle 20.45 hod.)*

Poznámka

*Koncepce rozvoje českého vězeňství uvádí ve svém úvodu **účel a cíl** (Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015, s. 6):*

„Vězeňství v České republice nastoupilo v roce 1989 cestu radikální transformace. Za základ této cesty byla považována depolitizace českého vězeňství, jeho humanizace, decentralizace jeho řízení a demilitarizace. Zatímco vězeňské systémy vyspělé Evropy se po celá desetiletí vyvíjely kontinuálně, český vězeňský systém stál před složitým úkolem transformovat se zásadně, a to v relativně krátké době.

Transformace vězeňství, jejímž teoretickým základem byla Koncepce českého vězeňství přijatá v roce 1991, využila plně výhody nechat se inspirovat zahraničními modely, vyhnout se chybám a omylům a případně zkrátit některé vývojové etapy. Pro její naplňování byl vytvořen legislativní rámec, podmínky organizační a částečně také materiální. Rutinní výkon trestu založený na organizování života ve vězení byl překonán, stejně jako prvotní problémy s procesem humanizace.

Koncepce rozvoje českého vězeňství, stanovená v roce 1991, byla naplněna, pokud se týče cílů a obsahu zacházení s vězni. Méně pak došla naplnění v souvislosti se záměry decentralizace řízení a vytvoření vhodných materiálních podmínek pro řádnou správu vězeňství.

Vězeňský systém musí být chápán jako odraz demokratických hodnot společnosti, přestože věznice, jako instituce, nejsou ve středu jejího zájmu. Způsob zacházení s pachateli trestné činnosti vyjadřuje velmi zřetelně i vztah společnosti k jedinci a postoj k občanským právům a svobodám.

S postupnou stabilizací společenského a politického systému dochází i ke stabilizaci českého vězeňství. Vývoj ve světě i v Evropě se však nezastavuje. Penologické koncepty kolísají mezi tendencemi dekriminalizace a depenalizace na jedné straně a důrazem na prosazování práva a pořádku na straně druhé. Kolísají při řešení zásadního dilematu „zacházení versus odplata“. Jsou nejednotné v názoru, do jaké míry může akcent na bezpečnost ve věznicích limitovat požadavky na další liberalizaci a humanizaci. Mění se i situace ekonomická a mění se i kontexty mezinárodně politické.

Vzhledem k výše uvedenému je nutné konstatovat, že původní, více než 10 let stará koncepce, nemůže plně reflektovat aktuální vývojové trendy. Zároveň je nutné reagovat na vstup České republiky do EU. A to jsou důvody, proč bylo rozhodnuto o zformulování a zpracování koncepce nové, která zajistí další kontinuální rozvoj českého vězeňství.

Základním cílem Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015 je tedy reagovat na nové podmínky a nové souvislosti, v nichž se české vězeňství nachází a současně naznačit směřování a priority českého vězeňského systému.“

Kontrolní otázky

1. Které základní normy souvisí s výkonem trestu odnětí svobody?
2. Charakterizujte dokument Evropská vězeňská pravidla.
3. Jaké jsou základní principy Evropských vězeňských pravidel?
4. Ve kterých zásadách Evropských vězeňských pravidel je zahrnut důraz na dodržování lidských práv?
5. Popiš dokument Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015; jaký je účel a cíl Koncepce?

Souhrn

Ukládání a provádění trestů (výkon trestu odnětí svobody, výkon vazby a výkon zabezpečovací detence) je upraveno zákony, resortními prováděcími předpisy, nařízeními vlády, ministra spravedlnosti, generálního ředitele Vězeňské služby a ředitelů organizačních jednotek. Mezi nejdůležitější patří Listina základních práv a svobod, zákon o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, zákon o výkonu trestu odnětí svobody a zákon o výkonu vazby, vyhlášky upravující výkon trestu odnětí svobody a výkon vazby.

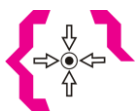
Mezi další důležité dokumenty patří Evropská vězeňská pravidla, z nichž naše předpisy upravující výkon trestu odnětí svobody vycházejí, a Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015.

Literatura

- BAJCURA, Lubomír, ed. *Evropská vězeňská pravidla: doporučení REC (2006)2 Výboru ministrů členským státům Rady Evropy k Evropským vězeňským pravidlům*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2006. 35 s.
- Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015. In: *Databáze Strategii. Portál pro strategické řízení* [online]. [cit. 2013-07-02]. Dostupné z: <http://databaze-strategie.cz/cz/ms/strategie/koncepce-rozvoje-ceskeho-vezenstvi-do-roku-2015>
- RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5.
- *Vnitřní řád věznice pro odsouzené muže zařazené k výkonu trestu do věznice s dozorem a ostrahou*. Č. j.: 157/2007-21/Všeob/3. Pardubice: Věznice Pardubice, 2009. 111 s.

6 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY

Cíle

Cílem bloku je představit Vězeňskou službu České republiky, legislativu, která upravuje její činnost, a vymezit její úkoly. Studenti se seznámí s organizačními složkami Vězeňské služby.

Pojmy k osvojení

- Vězeňská služba České republiky
- Vězeňská stráž
- Justiční stráž
- Správní služba
- Akademie Vězeňské služby
- Střední odborné učiliště
- Generální ředitelství
- Vazební věznice
- Věznice
- Ústavy pro výkon zabezpečovací detence

Poznámka

Pro služební poměr příslušníka VS ČR musí uchazeč splňovat určité podmínky (Služební poměr příslušníka VS ČR, Vscr.cz):

- občanství České republiky;
- věk nad 18 let;
- trestní bezúhonnost;
- střední vzdělání s maturitní zkouškou, střední s výučním listem;
- zdravotní, osobnostní a fyzickou způsobilost k výkonu služby;
- není členem politické strany nebo politického hnutí;
- nevykonává živnostenskou nebo jinou výdělečnou činnost a není členem řídicích nebo kontrolních orgánů právnických osob, které vykonávají podnikatelskou činnost.

Podmínky pro přijímací řízení

Fyzická, zdravotní a osobnostní způsobilost se prokazuje v průběhu přijímacího řízení, jehož součástí je i vyšetření zaměřené na zjištění přítomnosti omamných a psychotropních látek. Fyzická způsobilost se prokazuje testy tělesné zdatnosti, zdravotní způsobilost je posouzena posudkovým lékařem VS ČR a osobnostní způsobilost se prověřuje psychologickým vyšetřením.

Prověrka fyzické zdatnosti se skládá z testů: člunkový běh 4 x 10 m, celomotorický test (po dobu 2 minut opakovaně stoj spatný - dřep - leh na břicho - dřep - stoj spatný), klik - vzpor ležmo (opakovaně) - hodnotí se počet správně provedených cviků bez přerušení, běh na 1000 m na čas.

Komplexní zdravotní prohlídka posoudí zdravotní způsobilosti k výkonu služby. Přísná zdravotní kritéria jsou prevencí před případným poškozením zdraví v důsledku náročných podmínek služby.

Osobnostní způsobilost se prokazuje psychologickým vyšetřením, které je zaměřeno na zjišťování osobnostních předpokladů potřebných pro výkon služby na služebním místě strážný nebo dozorce. Uchazeči absolvují přibližně 4hodinové vyšetření, v jehož průběhu vyplňují osobnostní dotazníky, podrobují se testům a účastní se řízeného rozhovoru s psychologem. Výsledkem vyšetření je komplexní posouzení vhodnosti uchazeče pro výkon služby. Psychologické vyšetření provádějí výlučně akreditovaní psychologové. Pokud uchazeč nesplní kritéria nutná pro přijetí, může další psychologické vyšetření podstoupit nejdříve za 2 roky.

Vznik služebního poměru

Základní odborná příprava - nově přijatí příslušníci po přijetí do služebního poměru musí absolvovat základní odbornou přípravu.

Kontrolní otázky

1. Z čeho a kdy vznikla Vězeňská služba ČR? Jaký legislativní dokument upravuje její činnost?
2. Charakterizujte Vězeňskou službu ČR, uveďte její úkoly.
3. Popište organizační strukturu Vězeňské služby ČR.
4. Kdo je současný generální ředitel Vězeňské služby České republiky?
5. Může občanský zaměstnanec provádět osobní prohlídku vězněné osoby?
6. Jak se liší podmínky pro přijetí u občanských zaměstnanců a příslušníků? Jsou zde nějaké odlišnosti u nástupních kurzů v Akademii Vězeňské služby)?

Souhrn

Vězeňská služba České republiky je ozbrojeným bezpečnostním sborem, který je upraven zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky. Úkoly zajišťuje zejména vězeňská stráž, justiční stráž a správní služba. Organizačně se člení na generální ředitelství, věznice, vazební věznice, ústavy pro

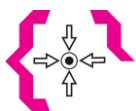
výkon zabezpečovací detence, Střední odborné učiliště a Akademii Vězeňské služby. Příslušníci Vězeňské služby mají povinnosti a oprávnění dle zákona o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky.

Literatura

- RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I.* 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5.
- Služební poměr příslušníka VS ČR. In: *Vscr.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/personalistika-1103/sluzebniho-pomer-prislusnika-vs-cr-6102>.
- Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

7 VÝKON VAZBY

Cíle

Seznámit studenty s výkonem vazby v České republice – s příslušnou legislativou a s funkcemi vazby. Součástí je také stručné představení kázeňských trestů ukládaných obviněným a práva a povinnosti osob ve výkonu vazby.

Pojmy k osvojení

- Vazba
- Obviněný
- Presumpce neviny
- Pevná vazba
- Vazba na odděleních se zmírněným režimem
- Vazba úteková
- Vazba předstižná
- Vazba koluzní
- Kázeňský trest
- Práva a povinnosti osob ve výkonu vazby

Poznámka

Studenti si v rámci této kapitoly ujasní pojmy: podezřelý, obviněný, obžalovaný a odsouzený.

Poznámka

*V současné době se v ČR nachází celkem 9 vazebních věznic. Jednou z věznic je i **Vazební věznice Hradec Králové** (Základní informace o Vazební věznici Hradec Králové, Vscr.cz):*

"Objekt věznice a krajského soudu byl vystavěn v roce 1933 a do dnešní doby slouží ke stejnému účelu. Od roku 1933 do roku 1953 objekt spravoval ČS stát – správa justiční. V roce 1953 byl objekt převeden na ministerstvo vnitra a v roce 1969 zpět pod bývalý SNV ČR nyní Vězeňská služba ČR.

V hradecké vazební věznici je část výkonu vazby realizována tzv. pevnou vazbou klasického typu s uzavřenými celami. V roce 2010 bylo rozšířeno oddělení se zmírněným režimem (dále jen „OZR“) pro obviněné. OZR je vybaveno kulturní místností s televizorem (tato je zapojena na videookruh), posilovnou, stolem pro stolní tenis, rotopedem a dalšími drobnostmi, které zvyšují standard výkonu vazby. Nechybí ani zookoutek, kde chováme exotické plazy. Podstatné je to, že obvinění zde umístění mají volný pohyb ve vymezeném prostoru v čase určeném časovým rozvrhem dne. Zkušenosti s tímto typem výkonu vazby máme dobré. Obvinění zde umístění snáze překonávají negativní dopady sociální izolace a pocity frustrace.

Součástí Vazební věznice Hradec Králové je areál Samostatného oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dohledem na Pouchově. Areál se nachází v průmyslové zóně města Hradce Králové – katastru Pouchov a byl dostavěn v roce 1976 se záměrem zaměstnávat odsouzené z nižších nápravných skupin (v dnešní době se jedná o odsouzené s dohledem) v přílehlých podnicích a firmách. Tento trend zaměstnávání odsouzených v blízkém okolí areálu vězeňské služby u firem se sídlem v průmyslové zóně pokračuje i v dnešní době...

Po rozsáhlé amnestii v roce 1990, nezůstal v objektu Pouchova žádný odsouzený. Postupně však přicházeli do výkonu trestu odsouzení, kteří byli zařazeni do tehdejší I. nápravně výchovné skupiny, aby zde vykonávali trest. Při změně trestního zákona v roce 1992 zde byli umísťováni odsouzení zařazení do věznice s dohledem a dozorem. V prosinci roku 2000 zde byl zrušen výkon trestu pro odsouzené zařazené do věznice s dozorem a v současné době je věznice určena pro odsouzené zařazené do věznice s dohledem...

V rámci vazební věznice je zřízena protidrogová poradna, která pracuje ve složení: psycholog, speciální pedagog, lékař a sociální pracovník. Činnost poradny se věnuje problematice drogové závislosti. Odsouzení se zúčastňují besed se sociálním pracovníkem, popřípadě dalšími pracovníky, buď z vězeňské služby, nebo občanského života, např. besedy s pracovníky Probační a mediační služby Hradec Králové...

Oblast duchovenské péče o odsouzené je zajišťována místním kaplanem a povolenými dobrovolnými pracovníky jednotlivých církví. Odsouzení velmi zřídka a ojedinele využívají duchovenskou péči, která je jim nabízena.“

Kontrolní otázky

1. Uveďte základní legislativu upravující vazbu.
2. Definujte obviněného.
3. Jaká je diferenciací osob ve výkonu vazby? (studenti naleznou v příslušné legislativě)
4. Jaké jsou důvody vazby?
5. Jaké jsou kázeňské tresty ve vazbě?
6. Shrňte nejdůležitější práva a povinnosti osob ve výkonu vazby.

Souhrn

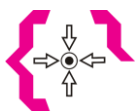
Výkon vazby má s výkonem trestu odnětí svobody společný úkol – zadržení/izolaci osoby v uzavřeném prostoru věznice. Rozlišujeme tři typy vazby: vazbu útěkovou, předstižnou a koluzní. Práva a povinnosti osob ve výkonu vazby jsou dána především jednotlivými ustanoveními zákona o výkonu vazby, řádem výkonu vazby a vnitřním řádem konkrétní věznice. Obviněný je zároveň povinen plnit povinnosti, které upravuje příslušná legislativa.

Literatura

- RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I.* 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5.
- Vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů.
- Základní informace o Vazební věznici Hradec Králové. In: *Vscr.cz* [online]. 2012 [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/vazebni-veznice-hradec-kralove-75/o-nas-1581/zakladni-informace-170/zakladni-informace-o-vazebni-veznici-hradec-kralove>
- Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů.

8 VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Cíle

Navázat na předchozí blok a seznámit studenty s výkonem trestu odnětí svobody v České republice – s příslušnou legislativou, diferenciací, nástupním a výstupním oddělením. Součástí bloku je představit práva a povinnosti osob ve výkonu trestu odnětí svobody, kázeňské odměny a tresty.

Pojmy k osvojení

- Výkon trestu odnětí svobody
- Diferenciace
- Nástupní a výstupní oddělení
- Komplexní zpráva o odsouzeném
- Kázeňské odměny a tresty
- Práva a povinnosti osob ve výkonu trestu odnětí svobody

Poznámka

Vězeňská služba ČR vydává **časopis České vězeňství**, který je k dispozici na webových stránkách VS ČR. V prvním čísle roku 2013 byl v časopisu uveřejněn článek Bělíkové (2013, s. 16) „Jak funguje výstupní oddělení“.

„Výstupní oddělení bylo ve Věznici Kynšperk nad Ohří zřízeno v roce 2002. Tehdy mělo kapacitu šest míst. O osm let později kapacita vzrostla na současných jedenáct. Oddělení bylo zřízeno pro vězněné osoby, které se v rámci důležité fáze před očekávaným skončením výkonu trestu potřebují intenzivněji připravovat pro život na svobodě.

Do výstupního oddělení jsou zařazováni zpravidla odsouzení s trestem delším než tři roky, a to šest měsíců před plánovaným výstupem z výkonu trestu, případně pokud je u nich předpoklad podmíněného propuštění. Výběr odsouzených je také podmíněn jejich motivací a snahou na sobě před výstupem z výkonu trestu pracovat. Oddělení je proto vybaveno jinak než na běžném oddílu a specifická je i jeho činnost.

„Přestože je finanční situace současného vězeňství kritická, snažíme se pro naše svěřence dělat maximum, abychom zvýšili šance na jejich úspěšnou resocializaci,“ říká vychovatel Jindřich Kováč. „Naším zájmem je eliminovat nejrůznější bariéry a přispět k navázání prvního kontaktu čerstvě propuštěného vězně s úřady, které by mu vstup do civilního života usnadnily,“ vysvětluje vychovatel Kováč. „Pochopitelně si neděláme iluze, že zařazení odsouzeného na výstupní oddělení automaticky

zaručuje jeho nekriminální budoucnost. Ovšem i kdyby se náš upřímný zájem proměnil ve skutečnost u jediného propuštěného vězně, stálo by to za to,“ dodává.

Příprava na život.

Snahou týmu je připravit odsouzené na plynulý přechod do civilního života. Prioritou zůstává, stejně jako u ostatních odsouzených, pracovní zařazení. Práce má nejen ekonomické aspekty, ale i psychologické a sociální. Je důležitá pro uchování, případně získání a prohlubování pracovních návyků. Odsouzení, kteří nejsou z nějakého důvodu pracovním zařazení, se podílejí na činnostech zabezpečujících chod věznice, vykonávají úklidové práce v areálu věznice, věnují se zahradnickým pracím nebo úklidu a zvelebování oddílu.

Jedním ze specifíků oddělení je větší rozsah akcí pořádaných mimo věznici. V rámci přípravy na bezproblémový přechod do civilního života navštěvují odsouzení nejrůznější instituce, na něž se po výstupu můžou obrátit o pomoc při zajištění ubytování nebo s nimiž se setkají při získávání zaměstnání. Standardní jsou již návštěvy úřadů práce, PMS, K-Centra nebo Armády spásy v Karlových Varech. Pro mnohé z nich je taková návštěva prvním opuštěním věznice po dlouhých letech.

Cílem těchto aktivit je seznámit budoucí svobodné občany s různými formami možné pomoci ze strany institucí k tomu určených. Odsouzení mohli navštívit například sociální odbor úřadu práce v Sokolově, kde hovořili se sociálním kurátorem. Dozvěděli se, jaké podmínky a kroky jsou třeba k tomu, aby získali jednorázový finanční příspěvek po propuštění. Byly jim podrobně objasněny možnosti rekvalifikačních kurzů, které by pro mnohé z nich mohly představovat možnost uplatnění na trhu práce. Být zaměstnán je bezesporu jedním z nejdůležitějších předpokladů pro co nejsnazší začlenění do společnosti.

Mnoho odsouzených dostaly do výkonu trestu problémy s drogovou nebo alkoholovou závislostí, ať již přímo (výroba nebo distribuce drog), nebo nepřímo (např. krádeže za účelem obstarání si prostředků na nákup drog, jízda pod vlivem alkoholu apod.).

...

Rodina pomůže

U odsouzených z výstupního oddělení je ve větší míře navrhován institut přerušení výkonu trestu ke zmírnění neblahých důsledků věznění s cílem udržet a rozvíjet pozitivní sociální vazby se svými blízkými. Soudržnost rodiny a její podpora v náročné životní situaci je významná nejen v průběhu výkonu trestu, ale i v období, kdy se jedinec začleňuje zpět do občanské společnosti.

Odsouzení jsou v průběhu pobytu na výstupním oddělení motivováni k co nejsamostatnějšímu zabezpečení svých základních potřeb prostřednictvím rozvoje sebeobslužných aktivit. Jedná se o činnosti, které připomínají život mimo věznici. Při těchto aktivitách se odsouzení učí připravovat jednoduchá jídla, vyžívají možnost praní, žehlení, opravy oděvů apod. K těmto účelům mají vězni k dispozici vybavenou kuchyňku, prádelnu se sušárnou, žehličku a šicí potřeby.

Za zmínku stojí i další speciálně výchovné aktivity, které jsou na výstupním oddělení realizovány. Patří mezi ně výcvikový program pod vedením sociální pracovnice, jejímž cílem je nejen teoreticky, ale i prakticky připravit odsouzené na přechod do civilního života. Součástí tohoto programu je nácvik vyplňování nejrůznějších tiskopisů a žádostí.

Neméně důležitou součástí programu zacházení jsou i zájmové aktivity, které mají za cíl rozvíjet schopnosti a dovednosti v oblasti trávení volného času tak, aby je tito jedinci byli schopni realizovat i po výkonu trestu v civilním životě a přinášeli jim

pozitivní užitek a přínos v jejich rozvoji. Patří mezi ně především nejrůznější sportovní aktivity jak individuální, tak skupinové, které rozvíjí duševní a fyzické zdraví, snižují napětí a agresivitu a jedince učí dodržovat určitá pravidla, které jsou ve sportu jasně daná. Rozšířenou aktivitou je také Kroužek vaření a stolování, Klub náročného diváka a nejrůznější společenské hry. Pokud to roční období umožňuje, je zájem také o tzv. táborová odpoledne, kam patří opékání vuřtů a hra na kytaru, které u nich navozují pocit svobody a relaxace.“

Kontrolní otázky

1. Uveďte základní legislativu upravující výkon trestu odnětí svobody.
2. K čemu slouží nástupní a výstupní oddělení?
3. Co je komplexní zpráva o odsouzeném?
4. Jaké jsou základní práva a povinnosti osob ve výkonu trestu, v jakých dokumentech jsou uvedena?
5. Jaký kázeňský trest či odměnu lze uložit odsouzenému?

Souhrn

Odsouzený může být umístěn do jedné ze čtyř typů věznic: s dohledem, s dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Odsouzení se umísťují ve věznici odděleně podle určitých pravidel (diferenciace). Odsouzený je nejprve ubytován na nástupním oddělení, kde je vypracována komplexní zpráva o odsouzeném a stanoven program zacházení, při výstupu za určitých pravidel prochází výstupním oddělením.

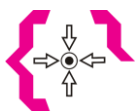
Odsouzenému lze uložit odměnu či trest podle příslušné legislativy. Práva a povinnosti osob ve výkonu trestu odnětí svobody jsou dána především jednotlivými ustanoveními zákona o výkonu trestu odnětí svobody a řádem výkonu trestu odnětí svobody. Dozor nad dodržováním právních předpisů ve výkonu vazby i výkonu trestu odnětí svobody provádí státní zástupce, vlastní kontrolu provádí i Vězeňská služba a osoby pověřené ministrem spravedlnosti či další (mezinárodní) organizace.

Literatura

- RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I.* 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5.
- Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

9 VÝKON ZABEZPEČOVACÍ DETENCE

Cíle

Cílem bloku je seznámit studenty s výkonem zabezpečovací detence v České republice.

Pojmy k osvojení

- Ochranné opatření
- Výkon zabezpečovací detence
- Ústav pro výkon zabezpečovací detence
- Chovanec
- Specifika zacházení s chovanci

Poznámka

V České republice máme dva detenční ústavy. Jedná se o Vazební věznici a ústav pro výkon zabezpečovací detence Brno (VVaÚpVZD Brno), kde je zřízeno 48 míst a Věznici a ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava (VaÚpVZD Opava), kde je kapacita 150 míst.

Při návrhu institutu zabezpečovací detence se počítalo s umístěním až 600 chovanců. Původně se zamýšlelo zřídit ještě detenční ústav ve Vidnavě (Jesenicko) o kapacitě kolem 250 míst, kde Vězeňská služba ČR v roce 2008 koupila budovu bývalého kněžského semináře (spadá pod VaÚpVZD Opava). Areál (27 470 m²) byl vystavěn počátkem 20. století a byl do roku 1997 využíván jako vojenská ozdravovna pro děti, poté krátce jako uprchlický tábor. Bohužel v současné době nemá Vězeňská služba prostředky na rekonstrukci objektu. Další možnou variantou na detenční ústav byl komplex bývalé raketové základny Dobříš-Storožec (rozloha 13 ha) v lesním masivu brdských lesů (cca 30 km od Prahy) či využití části Věznice Rapotice.

Kontrolní otázky

1. Pro koho je určen výkon zabezpečovací detence a jaká legislativa jej upravuje?
2. Stručně popište specifika zacházení výkonu zabezpečovací detence.

3. Kolik je v současné době v České republice ústavů pro výkon zabezpečovací detence?

Souhrn

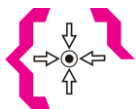
Zabezpečovací detence je novým typem ochranného opatření určeného pro pachatele závažné trestné činnosti. Soud posuzuje na základě znaleckých posudků, především z oboru psychiatrie nebezpečnost pachatele, povahu jeho duševní poruchy a možnost ovlivnit jeho budoucí chování a jednání (recidiva trestné činnosti). Zabezpečovací detence trvá tak dlouho, dokud to vyžaduje ochrana společnosti. Osoby umístěné do zabezpečovací detence se nazývají chovanci. Zabezpečovací detence se vykonává v ústavu pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou

Literatura

- BLATNÍKOVÁ, Šárka. Problematika zabezpečovací detence. 1. Vyd. Praha: institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. 151 s. Isbn 978-80-7338-106-6.
- ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 244 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-138-0.
- RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.
- Zákon č. 129/2008 sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů.

10 TYPY VĚZNIC A JEJICH CHARAKTERISTIKA

Cíle

Cílem bloku je seznámit studenty s typy věznic a stručně je charakterizovat, včetně věznic pro mladistvé.

Pojmy k osvojení

- Profilace věznic
- Vnitřní a vnější diferenciaci
- Věznice s dohledem
- Věznice s dozorem
- Věznice s ostrahou
- Věznice se zvýšenou ostrahou
- Věznice pro mladistvé

Poznámka

*V České republice se v současnosti nachází **35 věznic, z toho 9 vazebních a dva detenční ústavy** (Mapa věznic, vazebních věznic a detenčních ústavů ČR, Vscr.cz).*

Věznice, vazební věznice a detenční ústavy v ČR

Poznámka

„**Věznice Všehrady** se nachází v severozápadní části České republiky v Ústeckém kraji, asi 6 km od města Chomutova, ve směru na Prahu. Je profilována jako věznice pro mladistvé odsouzené muže, trest odnětí svobody zde vykonávají i dospělí odsouzení muži v typu věznice s dohledem a dozorem.

Kapacita věznice činí 558 míst při zachování zákonné normy 4m² na osobu. Odsouzení jsou ubytováni na ložnicích 8 ubytoven. Dvě ubytovny jsou vyhrazeny pro mladistvé odsouzené muže. Ve věznici s dozorem je zřízeno specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek. Odsouzení jsou zde zařazeni na základě vlastního rozhodnutí a podání žádosti o zařazení, kterou posoudí odborná komise a schvaluje ředitel věznice. Kapacita specializovaného oddělení je 43 míst...

Nedílnou součástí naplňování účelu výkonu trestu zejména u mladistvých odsouzených je vzdělávání, které věznice zajišťuje prostřednictvím Školského vzdělávacího střediska, které je jedním ze sedmi odloučených pracovišť Středního odborného učiliště Vězeňské služby (dále ŠVS). V průběhu let 1990-1997 byly postupně rozšířeny učební obory z jednoho na šest a po rekonstrukci bývalé výrobní haly Preciosy v roce 2005 bylo vzdělávání odsouzených navýšeno o sedmý učební obor. Ve věznici vznikl nový ucelený výukový komplex s kapacitou 150 žáků denního studia. V současné době zde studují odsouzení v 7 dvouletých učebních oborech (Stavební výroba, Květinářské a zelinářské práce, Provoz společného stravování, Strojírenská výroba, Zpracování dřeva, Elektrotechnická výroba a Malířské a natěračské práce). Souběžně s těmito učebními obory probíhají akreditované

pětiměsíční kurzy. Dále se odsouzení mohou přihlásit do 7 neakreditovaných pětiměsíčních kurzů (např. Kurz výroby rozvaděčů, Malíř-natěrač, Práce na PC). Od 1. ledna roku 2009 je Střední odborné učiliště Vězeňské služby samostatnou organizační jednotkou a spolupráce mezi ŠVS a věznicí probíhá na základě uzavřené smlouvy. Vzájemné kompetence jsou stanoveny vnitřními předpisy Vězeňské služby České republiky...

Ve věznicí jsou postupně, dle finančních prostředků, obnovovány některé bezpečnostní prvky, ať už se jedná o žiletkové oplocení, či umístění nového rentgenu na vstupu do věznice. Pozornost byla však zaměřena i na zlepšení estetizace věznice. V této souvislosti došlo k obnově dětského koutku na návštěvním sále a soudní místnosti, ve které probíhají každý týden veřejná zasedání o podmíněném propuštění. Velkou měrou se na těchto akcích podílelo školské vzdělávací středisko, jehož žáci zhotovili i dřevěné hračky do dětského koutku.“ (Věznice Všehrda. Charakteristika věznice, Vscr.cz).

Kontrolní otázky

1. Co označují pojmy profilace a diferenciaci věznic?
2. Stručně popište základní druhy věznic.
3. Kolik je v současné době v České republice věznic?
4. Uveďte příslušnou legislativu.
5. Charakterizujte věznice pro mladistvé, uveďte konkrétní věznici.

Souhrn

Profilace věznic v České republice se stanovuje na základě míry vnější ostrahy věznice, zajištění bezpečnosti a způsobu realizování programů zacházení. Jedná se o vnější diferenciaci věznic; o vnitřní diferenciaci mluvíme v souvislosti s individualizovaným zacházením s odsouzeným (skupinou odsouzených) uvnitř konkrétní věznice. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody zajišťuje čtyři základní typy věznic: s dohledem, s dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Vedle těchto základních typů věznic je zřízena věznice pro mladistvé.

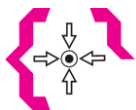
Literatura

- ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 244 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-138-0.
- Mapa věznic, vazebních věznic a detenčních ústavů ČR. In: Vscr.cz [online]. [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o->

nas/zakladni-informace-4/mapa-veznic-vazebnich-veznic-a-detencnich-ustavu-cr-5401.

- RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I.* 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5.
- Věznice Všeřdy. Charakteristika věznice. In: *Vscr.cz* [online]. 2011 [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-vsehrdy-96/o-nas-1634/zakladni-informace-151/>
- Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

11 PENITENCIÁRNÍ VÝCHOVNÉ POSTUPY A PROGRAMY ZACHÁZENÍ

Cíle

Cílem bloku je seznámit studenty s možnostmi resocializace vězňených osob, představit a a charakterizovat programy zacházení včetně jejich jednotlivých aktivit. Součástí bloku je také popis vybraných překážek v resocializaci.

Pojmy k osvojení

- Resocializace
- Program zacházení
- Pracovní aktivity
- Vzdělávací aktivity
- Zájmové aktivity
- Speciální výchovné aktivity
- Aktivity v oblasti utváření vnějších vztahů
- Vyhodnocování PZ
- Překážky v naplňování PZ
- Prizonizace
- Druhý život odsouzených
- Personál věznic

Poznámka

Kodex vězně:

Nepleť se do věcí jiných vězňů!

Nebud' moc zvědavý!

Nepouštěj si pusu na špacír!

Hleď si svého!

Nebonzuj!

Kontrolní otázky

1. Definujte pojem resocializace.
2. Popište programy zacházení, uveďte jejich aktivity.
3. Jakým způsobem se vyhodnocují PZ?
4. Jaké jsou překážky v resocializaci?

Souhrn

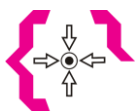
Programy zacházení jsou součástí resocializace vězňených osob. Obsahují pět aktivit, které jsou individuálně stanoveny pro každého vězně. Jsou jimi pracovní aktivity, vzdělávací, zájmové, speciální výchovně a aktivity v oblasti utváření vnějších vztahů. Programy zacházení jsou podle stanovených podmínek pravidelně vyhodnocovány vychovateli. Překážkami v resocializaci může být prizonizace, druhý život odsouzených, ale také samotný personál vězňnice.

Literatura

- ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 244 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-138-0.
- RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

12 SPECIFICKÉ SKUPINY ODSOUZENÝCH

Cíle

Cílem kapitoly je charakterizovat a popsat vybrané specifické skupiny odsouzených včetně specifik zacházení s nimi: mladiství, ženy a ženy s dětmi, odsouzení s poruchami duševními a poruchami chování, odsouzení trvale pracovně nezařaditelní.

Pojmy k osvojení

- Diferenciace
- Specifické skupiny odsouzených
- Specializovaná oddělení
- Mladiství ve výkonu trestu
- Ženy a ženy s dětmi ve výkonu trestu
- Odsouzení s poruchami duševními a poruchami chování
- Odsouzení trvale pracovně nezařaditelní

Poznámka

Tabulka – Stav mladistvých odsouzených v průběhu let 2000 až 2012

K 31. 12.	Muži	Ženy	Celkem
2000	107	3	110
2001	84	3	87
2002	80	1	81
2003	90	4	94
2004	96	6	102
2005	120	4	124
2006	109	2	111
2007	133	1	134
2008	148	4	152
2009	166	8	174
2010	142	9	151
2011	150	9	159
2012	134	6	140

Kontrolní otázky

1. Objasněte pojem diferenciaci.
2. Charakterizujte obecně specifické skupiny odsouzených a popište potřebnost specializované péče.
3. Popište specifika zacházení u jednotlivých skupin: mladiství, ženy s dětmi, osoby s poruchami duševními a poruchami chování, trvale pracovně nezařaditelní.

Souhrn

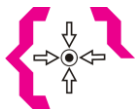
Diferenciaci odsouzených je jedním z mnoha faktorů, který napomáhá zacházení s odsouzenými. Výkon trestu odnětí svobody má své odlišnosti, které se zvláště uplatňují u specifických skupin odsouzených. Do této skupiny spadají především dle zákona o výkonu trestu odnětí svobody mladiství, ženy, matky nezletilých dětí, odsouzení trvale pracovně nezařaditelní, odsouzení s duševními poruchami a poruchami chování. U všech zmíněných skupin se přihlíží k věkovým, psychickým a fyziologickým zvláštnostem.

Literatura

- ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 244 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-138-0.
- RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.

13 PSYCHICKÉ A SOCIÁLNÍ DŮSLEDKY VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Cíle

Cílem bloku je seznámit studenty s možnými negativními důsledky výkonu trestu odnětí svobody. Budou představeny důsledky individuální i společenské.

Pojmy k osvojení

- Výkon trestu jako náročná životní situace
- Negativní důsledky uvěznění
- prizonizace a druhý život odsouzených
- Adaptace na výkon trestu odnětí svobody
- Obranné reakce
- Negativní jevy
- Sebepoškozování a sebevražednost
- Náhradní sexuální uspokojování
- Návykové látky

Poznámka

Obrázek č. 1 a 2: Nepovolené věci ukryté v konzervě a cigaretách (zaslány do věznice odsouzeným jako součást balíku s potravinami a věcmi osobní potřeby)

Kontrolní otázky

1. Charakterizujte výkon trestu odnětí svobody jako náročnou životní situaci.
2. Jaké obranné mechanismy se mohou vyskytnout u vězněných osob?
3. Co označuje pojem negativní jevy ve vězení, stručně je charakterizujte.

Souhrn

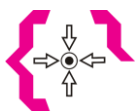
Výkon trestu odnětí svobody je náročnou životní situací, která se dotýká nejen člověka samotného (především jeho psychiky), ale má vliv i na sociální okolí daného jedince (na jeho vztahy s rodinou, přáteli i ostatními členy společnosti). V prostředí věznic se můžeme u odsouzených setkat s mnoha negativními jevy, které jsou vyústěním adaptace na vězeňské podmínky.

Literatura

- ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 244 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-138-0.
- FARRINGTON, Karen. *Svět za mřížemi: šokující pohled do skrytého světa zločinu a trestu, plného korupce, sadistických trestů, obchodů s drogami a vražd vězňů*. [Líbeznice]: Víkend, 2009. 208 s. ISBN 978-80-7433-009-4,
- RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.
- RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. Vliv rodiny na jedince ve výkonu trestu odnětí svobody. In: SOCIALIA 2012. *Rodina a sociálně patologické jevy. Sborník abstraktů s plnými texty příspěvků na CD-ROMu z mezinárodní konference konané v Hradci Králové ve dnech 4. a 5. září 2012 [CD]*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012, s. 77–87. ISBN 978-80-7435-232-4.

14 POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE

Cíle

Cílem bloku je definovat potřebnost postpenitenciární péče a popsat systém postpenitenciární péče v České republice včetně jejích subjektů.

Pojmy k osvojení

- Postpenitenciární péče
- Reintegrace
- Důvody potřebnosti postpenitenciární péče
- Sociální pracovník Vězeňské služby
- Kurátor pro dospělé
- Nestátní subjekty
- Probační a mediační služba
- Parole

Poznámka

Kazuistika: Klient přišel za sociálním kurátorem po dlouhodobém věznění zcela nepřipraven řešit svou situaci po propuštění. Již v rámci předvýstupního pohovoru kurátor zjistil, že klient bude mít po výstupu platný občanský průkaz, ale bude bez finančních prostředků, oblečení a bydlení také neměl zajištěno. Jeho rodina ho odmítala s nulovým zájmem o další kontakt. Po dohodě sociálního kurátora s klientem bylo s předstihem (v průběhu jeho VTOS) zajištěno ubytování na ubytovně mimo trvalé bydliště (v místě trvalého bydliště nebylo volné místo). Na oddělení dávek hmotné nouze sociální kurátor předjednal jednorázovou dávku ve výši 3 000 Kč, která byla určena na nákup oblečení a nutných osobních potřeb. Sociální kurátor klientovi po ukončení VTOS vše vysvětlil. Klient byl vystrašený z tolika nových informací, vůbec se neorientoval v současných poměrech, nemluvil, pouze odpovídal na dotazy. Kurátor poskytl klientovi asistenci při evidenci na úřadu práce. Také zajistil dávky hmotné nouze včetně mimořádné okamžité pomoci. Podle společně napsaného seznamu nakoupili oblečení a ostatní potřeby (ručníky, holení, vařič, přibory atd.). Kurátor s klientem navštívil supermarket (v době nástupu klienta do VTOS ještě nebyly v provozu). Klient byl v doprovodu sociálního kurátora ubytován na ubytovně.

Kontrolní otázky

1. Charakterizujte postpenitenciární péči.
2. Definujte pojem reintegrace člověka.
3. Jaké jsou důvody potřeby postpenitenciární péče?
4. Popište jednotlivé subjekty systému postpenitenciární péče.

Souhrn

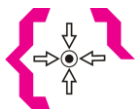
Postpenitenciární péče představuje specifickou oblast sociální péče o člověka, který prošel trestním řízením a výkonem trestu odnětí svobody nebo ochranným léčením a ochrannou výchovou. Základním cílem postpenitenciární péče je reintegrace člověka, tedy integrace, začlenění člověka do skupiny, ze které se vyřadil spácháním trestné činnosti. Existuje více důvodů potřeby postpenitenciární péče. Do systému postpenitenciární péče můžeme zařadit subjekty, které působí na odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody, dále vnější subjekty, jako je kurátor pro dospělé, Probační a mediační služba České republiky a četné nestátní neziskové organizace.

Literatura

- ČERNÍKOVÁ, Vlastislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 244 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-138-0.
- DAVIDOVÁ, Ivana et al. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.
- RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.

15 ALTERNATIVNÍ TRESTY

Cíle

Cílem bloku je popsat alternativy k uvěznění s přihlédnutím k výhodám, které ukládání alternativ přináší jednotlivci i společnosti.

Pojmy k osvojení

- Retributivní a restorativní přístup
- Důvody existence alternativních trestů: humanitní, ekonomické a pragmatické
- Alternativy (odklony) v trestním řízení
- Alternativy k potrestání
- Alternativní tresty
- Institut narovnání
- Obecně prospěšné práce
- Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem
- Domácí vězení
- Probační a mediační služba

Poznámka

Od 1. 1. 2001 je v České republice účinný zákon č. 257/2000 Sb., kterým byla zřízena specializovaná instituce Probační a mediační služba České republiky. Zrod této instituce souvisel především se zaváděním alternativních trestů a opatření, což si vyžádalo specializovanou justiční složku, která by výkon těchto alternativ zajišťovala.

Cíle činnosti PMS

1) Integrace pachatele – PMS usiluje o začlenění obviněného, resp. pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, jeho uplatnění a seberealizaci.

2) Participace poškozeného – PMS se snaží o zapojení poškozeného do procesu vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost.

3) Ochrana společnosti – PMS přispívá k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.

Kontrolní otázky

1. Popište rozdíly mezi retributivním a restorativním přístupem k trestání.
2. Jaké jsou tři hlavní důvody existence alternativních trestů?
3. Zamyslete se nad výhodami (a případně i nevýhodami) ukládání alternativních trestů.
4. Jmenujte příklady alternativ (odklonů) v trestním řízení, alternativ k potrestání a alternativních trestů.
5. Popište institut narovnání.
6. Charakterizujte obecně prospěšné práce a domácí vězení.

Souhrn

Přístupy k zacházení s pachateli můžeme rozdělit na retributivní a restorativní. Alternativním trestem se rozumí trest nespojený s odnětím svobody. Důvody existence alternativních trestů bychom mohli shrnout do tří základních oblastí: humanitní, ekonomické a pragmatické. Restorativní justice je realizována prostřednictvím netradičních trestněprávních institutů, jimiž jsou: alternativy (odklony) v trestním řízení, alternativy k potrestání a alternativní tresty.

Literatura

- ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 244 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-138-0.
- RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.
- ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, ed. a DOUBRAVOVÁ, Dagmar, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. 212 s. ISBN 978-80-7367-757-2.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.